

صرف و نحو عربی
در کاربرد
پژوهشی تطبیقی

تألیف

دکتر سعد الله همایونی

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

فرشته شاهین

سرشناسه	: همایونی، سعدالله، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: صرف و نحو عربی در کاربرد پژوهشی تطبیقی / تالیف سعدالله همایونی، فرشته شاهین.
مشخصات نشر	: تهران: سازمان جهاد دانشگاهی تهران، انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۳۷۶ص.
شابک	: 978-600-133-327-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: زبان عربی -- صرف و نحو
موضوع	: Arabic language -- Morphosyntax
موضوع	: زبان عربی -- دستور زبان تطبیقی
موضوع	: Arabic language -- Grammar, Comparative
شماره افزوده	: شاهین، فرشته، ۱۳۸۸ -
شماره افزوده	: سازمان جهاد دانشگاهی تهران. انتشارات
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ص ۴/۸ PJ۶۲۰۳
رده بندی دیویی	: ۴۹۲/ ۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۱۱۸۷

سازمان تهران
انتشارات

نام کتاب: صرف و نحو عربی در کاربرد پژوهشی تطبیقی	◆
مولفان: سعدالله همایونی، فرشته شاهین	◆
ناظر چاپ: احمد آرش	◆
ناشر: انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران	◆
طراح جلد: سعید صحابی	◆
صفحه آرا: رها (قاسمی)	◆
لیتوگرافی: زاویه نور	◆
چاپ و صحافی: رامین	◆
شمارگان: ۵۰۰ نسخه	◆
قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال	◆
نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۷	◆
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۳-۳۲۷-۹	◆
ISBN: 978-600-133-327-9	◆
نشانی: تهران - صندوق پستی ۱۸۶-۱۳۱۴۵	◆
www.jahat.ir	◆
تلفن: ۶۶۹۵۴۳۸۸	◆
تلفکس: ۶۶۴۶۴۹۴۱	◆
en.jahat@gmail.com	◆
تلفن مراکز پخش: ۶۶۹۵۵۷۵۳-۶۶۹۵۴۳۸۸-۶۶۴۶۴۹۴۱	◆
خانه کتاب دانشگاه: ۶۶۹۷۳۴۲۳	◆

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف یا ناشر تکثیر و کپی برداری نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست

صفحه	عنوان
۵	مقدمه ناشر
۱۷	مقدمه
۱۹	فصل اول: صرف در کاربرد
۲۱	اعلال و ادغام
۲۱	فعل و اقسام آن
۲۲	ثلاثی مجرد، رباعی مجرد و مزید
۲۳	سالم و غیر سالم
۲۵	اسم: جامد و مشتق
۲۸	بحث ادغام
۳۰	موارد امتناع ادغام
۳۱	مواردی که ادغام و رفع آن جایز است
۳۳	قواعد اعلال
۳۵	«اعلال بالحذف»
۳۹	اعلال بالقلب
۴۴	اعلال بالتسکین
۴۴	تبصره ای بر قواعد اعلال

۴۵	تطبیق قواعد الإعلال
۴۵	قواعد اعلال و تطبیق آن در بابهای ثلاثی مزید
۴۹	ابواب ثلاثی مجرد
۵۰	ابواب ثلاثی مزید فیہ
۵۵	باب انفعال
۵۵	باب افعلال
۵۶	باب استفعال
۶۱	صرف فعل‌های سه گانه معتل در بابهای ثلاثی مزید فیہ
۷۷	الاسماء
۷۹	فصل دوم: نحو درکار رد
۸۱	انواع جمله در زبان عربی
۸۲	ارکان جمله و حدود آن
۸۹	انواع الجملة فی العربية
۸۹	۱- الجملة البسيطة
۸۹	۲- الجملة الممتدة
۹۰	۳- الجملة المزدوجة أو المتعددة
۹۱	۴- الجملة المركبة
۹۵	۵- الجملة المتداخلة
۹۸	۶- الجملة المتشابهة
۹۹	فصل سوم: کاربرد قواعد در داستان‌های کوتاه
۱۰۱	أهو خير أم شر؟ (۱)
۱۰۳	في بطني ضفدع! (۲)
۱۰۷	اقسام الجملة
۱۰۸	الثقة بالنفس هو ما تحتاجه (۳)
۱۱۱	الحصان والبئر (۴)
۱۱۳	الفعل المضارع

۱- الفعل المضارع المنصوب	۱۱۴
۲- الفعل المضارع المجزوم	۱۱۴
سباق أساليب القيادة (۵)	۱۱۵
ليست مشكلتي! (۶)	۱۱۷
نظام الإشتقاق والتصريف في اللغة العربية	۱۲۰
انواع الاشتقاق	۱۲۰
سرث الإوز (۷)	۱۲۴
حكاية النسر (۸)	۱۲۷
العامل والعمول	۱۲۹
واما معني خبر	۱۳۱
الخبر له انواع ثلاث: انواع	۱۳۲
كوب من القهوة (۹)	۱۳۲
أكواب القهوة (۱۰)	۱۳۵
هناك دائماً وسيلة أفضل (۱۱)	۱۳۸
الإضافة المَعْنَوِيَّةُ والإضافة اللَّفْظِيَّةُ	۱۴۲
ملك لسنة واحدة فقط (۱۲)	۱۴۳
الخطاب المشغول (۱۳)	۱۴۸
الفاكهة الشائكة (۱۴)	۱۵۰
الابن والمسامير (۱۵)	۱۵۴
كان واخواتها	۱۵۶
المصباح والأعمى (۱۶)	۱۵۹
الضفادع (۱۷)	۱۶۱
النعت والمنعوت	۱۶۳
تسعة متسابقين! جميعهم فازوا (۱۸)	۱۶۴
هل ستشرب من الكأس؟ (۱۹)	۱۶۶
الطفلة والشاحنة (۲۰)	۱۷۶
كم تفاحة لديك؟ (۲۱)	۱۷۹
المصدر وانواعه	۱۸۲

- ۱- عَمَلَ الْمُضَدَّرِ وَاسِمِ الْمُضَدَّرِ ۱۸۲.
- ۲- عَمَلَ اسْمِ الْفَاعِلِ ۱۸۴.
- ۳- عَمَلَ اسْمِ الْمَفْعُولِ ۱۸۴.
- ۴- عَمَلَ الصِّفَةِ الْمُشَبَّهَةِ ۱۸۴.
- ۵- عَمَلَ اسْمِ التَّفْضِيلِ ۱۸۵.
- زوجتي لا تسمع (۲۲) ۱۸۵.
- قصة النجار والإتقان (۲۳) ۱۸۸.
- كيش البطاطا (۲۴) ۱۹۰.
- یسسه سید ازجی (۲۴) ۱۹۱.
- اسم التفضیل ۱۹۳.
- هل تهبط فيه دار لديك (۲۵) ۱۹۶.
- المعلقة وقطرتا الزيت (۲۶) ۱۹۷.
- الثيران الثلاثة (۲۷) ۲۰۰.
- القروذ الخمسة (۲۸) ۲۰۵.
- اغتنم لحظاتيک العصبية (۲۹) ۲۱۰.
- دع البحيرة حتى تسكن (۳۰) ۲۱۲.
- منزل ال 1000 مرآة (۳۱) ۲۱۴.
- الأعداد الأصلية ۲۱۶.
- وهي على أربعة أقسام ۲۱۶.
- انتبهوا وكرّوا ۲۱۶.
- دائماً لديك خياران (۳۲) ۲۲۳.
- اختبار القبول (۳۳) ۲۲۵.
- بائع البالونات (۳۴) ۲۲۶.
- ما لم تسمعه من قصة السلحفاة والأرنب (۳۵) ۲۲۷.
- قصة سجين لويس الرابع عشر (۳۶) ۲۳۳.
- الأعداد الترتيبية ۲۳۶.
- المفرد ۲۳۶.
- المركب ۲۳۷.

۲۴۰.....	التدريب الأول
۲۴۰.....	من يعيق تطورک؟ (۳۷)
۲۴۲.....	الفتاة والسكويت (۳۸)
۲۴۵.....	الاستثناء
۲۴۶.....	۱- مباحث عامة
۲۴۶.....	۲- حُكْمُ الْمُشْتَقِّ بِالْأَلْمُتَّصِلِ
۲۴۷.....	۳- حُكْمُ الْمُشْتَقِّ بِالْأَلْمُنْقَطِعِ
۲۴۸.....	قصه داء غادي (۳۹)
۲۵۰.....	اسطفأ بكابينة الهاتف (۴۰)
۲۵۲.....	التمييز
۲۵۴.....	لعله خيرًا (۴۱)
۲۵۵.....	الحال
۲۵۶.....	خطيب بدون أن يقول كلمة (۴۲)
۲۵۸.....	الجملة الوصفية والجملة الحالية
۲۵۸.....	الجملة الوصفية
۲۵۸.....	الجملة الحالية
۲۵۹.....	نعل الملك (۴۳)
۲۵۹.....	كيف تعالج الكآبة؟ (۴۴)
۲۶۳.....	المفعول فيه
۲۶۳.....	۱- الظرف المُنْهَمُ والظرف المَحْدُود
۲۶۴.....	۲- الظرف المُنْتَصِرُ والظرف غَيْرُ الْمُتَصَرِّفِ
۲۶۵.....	۳- نَصْبُ الظَّرْفِ
۲۶۶.....	۴- ناصب الظرف (أي العامل فيه)
۲۶۶.....	۵- مُتَعَلِّقُ الظَّرْفِ
۲۶۷.....	۶- نائب الظرف
۲۶۸.....	۷- الظرف المَعْرَبُ والظرف المَبْنِي
۲۶۸.....	۸- شَرْحُ الظَّرْفِ الْمَبْنِيَّةِ وَبَيَانُ أَحْكَامِهَا
۲۷۵.....	الطفل والباب (۴۵)

- ۲۷۷..... مفعول مطلق
- ۲۷۷..... حذف عامل المفعول المطلق
- ۲۷۸..... الجزء والساقی (۴۶)
- ۲۸۰..... ما هو اهتمامك الأول؟ (۴۷)
- ۲۸۲..... التوكید
- ۲۸۲..... ملحوظات
- ۲۸۳..... السادة إرادة (۴۸)
- ۲۸۴..... إذا احترق كوخك (۴۹)
- ۲۸۶..... رياح السامح أرياح النكران (۵۰)
- ۲۸۷..... كيف تنظري الأشياء؟ (۵۱)
- ۲۸۹..... أسلوب التعجب
- ۲۸۹..... ۱- صيغة ما أفعل
- ۲۹۰..... ۲- صيغة أفعل ي
- ۲۹۱..... دور الخبرة (۵۲)
- ۲۹۳..... ذكاء محام ودهاء قاضي (۵۳)
- ۲۹۵..... استعن بأهل الخبرة (۵۴)
- ۲۹۶..... مكافأة الملك (۵۵)
- ۲۹۷..... أنكفيك سمكة واحدة كبيرة؟ (۵۶)
- ۲۹۹..... أساليب من اللغة العربية (۱)
- ۲۹۹..... أسلوب الإستفهام
- ۳۰۰..... من هو الفقير ومن هو الغني؟ (۵۷)
- ۳۰۲..... تعرف على ما يحفز الآخرين (۵۸)
- ۳۰۲..... هل هناك طريق آخر يوصل لنتيجة أفضل؟ (۵۹)
- ۳۰۴..... النجاح للجميع (۶۰)
- ۳۰۶..... شكراً للفشل (۶۱)
- ۳۰۹..... ضع الكأس جانباً (۶۲)
- ۳۱۲..... أسلوب الإشارة
- ۳۱۲..... الضمانات المتصلة والمنفصلة

هل يُمكنك كسر السلاسل ؟ (٦٣)	٣١٤
بحركةٍ واحدٍ فقط ! (٦٤)	٣١٦
اختيارُ الترشيح الثلاثي (٦٥)	٣١٨
أيهما أثمنُ الإبرة أم المقصُّ ؟ (٦٦)	٣٢١
التمارين	٣٢٢
الاختبارات	٣٢٢
الإختبار الأول	٣٢٢
الاختبار الثاني	٣٢٤
الإختبار الثالث	٣٢٦
الإختبار الرابع	٣٢٨
الإختبار الخامس	٣٣٠
المصادر	٣٣٣

www.ketab.ir

مقدمه

نحو و دستور زبان به عنوان اصلی ترین عنصر انتقال پیام در زبان معیار در پژوهشهای زبانی از جایگاه ویژه ای برخوردار است بطوریکه بخش مهمی از تدوین و ارائه جدیدترین نظریات از قبیل ساختارگرا، نهنگرا و کارکردگرا به دستور زبان، چگونگی تحلیل ساختهای خوش ساخت و ساخت دستوری و سایر عناصر درون زبانی و فراساختهای غیر زبانی مربوط می شود.

از جمله رویکردهای موجود در تحقیقات زبان شناسی جدید عربی رویکرد کاربردشناختی است که زاینده ی بکارگیری نظریه نحو کاربردی در بررسی زبان عربی و برخی دیگر از زبان های موجود در جهان عرب است. کارشناسان سعی دارند تا پس از آموزش نحو عربی (سنتی) در کتاب حاضر به صورتی کاربردی با نگارش کتابی دیگر به موضوع نحو کاربردی و تبیین مباحث نظری آن بپردازند.

زبان شناسان در رویکرد نحو کاربردی به دنبال تحقق طرحی دوجانبه می هستند: نخست تبیین سبک زبان عربی از جنبه صرفی و ترکیبی و بکارگیری این زبان اعم از فصیح و لهجه ها در زمینه های مختلف اقتصادی- اجتماعی است آن هم از منظر تبعیت ساختار از نقش ارتباطی زبان و دیگری ایجاد پل ارتباطی میان پژوهشهای کاربردی زبان و مباحث تئوری سنتی علمای عرب در مورد معنا با در نظر گرفتن تمامی عناصر آن اعم از نحو و بلاغت و فقه اللغة و اصول فقه و تفسیر است.

لازم به ذکر است در نحو کاربردی تجویزی برای دستور زبان صورت نمی گیرد منتها

توصیف دستور زبان بر اساس گفتمان، و توصیف تقدیم، تاخیر، حذف، اضافه، و هر نوع جابجایی بر اساس نقشهای منظورشناختی زبان صورت می‌پذیرد از این رو چنانچه ساختاری در زبان درست باشد اما نقش منظورشناختی خاصی بر آن مترتب نباشد و یا اهل زبان آن را به کار نبرند در دستور زبان منظورشناسی نوعی لحن به شمار می‌آید.

هدف ما در پژوهش حاضر آن است تا پس از ارائه مباحث مهم صرف از قبیل مباحث اعلان، ادغام و نیز بررسی انواع جمله در علم نحوبه تطبیق مباحث نحوی، صرفی، و ساختاری حتی و اسلوبی در مجموعه ای از داستانهای کوتاه عربی بپردازیم تا دانشجویان با درک معناشناسی از سطوح صرفی و نحوی بتوانند معنای متن را به درستی درک نموده و به تبع آن با درک عمیق و درست از دستور زبان عربی نائل آیند. بدون شک تشخیص معنایی واحدهای صرفی، ترکیبی و نحوی در قالب متن می‌تواند زمینه ساز شناخت اسالیب عربی و ارائه ترجمه ای عادل و برابر باشد، از این رو تلاش نگارندگان بر آن است تا با پیاده سازی مباحث صرف و نحوی در داستانهای مختلف، زمینه برای کاربرد عملی این مباحث فراهم آید.

در پایان کتاب نیز پنج آزمون در دو بخش صرف و نحو طراحی شده است تا توانایی خوانندگان کتاب در این دو بخش مورد ارزیابی قرار گیرد. کتاب حاضر به سان هراثر دیگری خالی از استبداد احتمالی نیست. لذا از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می‌شود که نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را جهت اصلاح ترجمه کتاب در چاپ‌های بعدی یادآور شوند.

دکتر سعدالله همایونی - فرشته شاهین